

3. Веллер М. Энергоэволюционизм / М. Веллер. – М. : АСТ, 2011. – 650 с.
4. Новости Клуба Органического Земледелия / Информационный портал Subscribe.ru [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://subscribe.ru/archive/home.pets.organic/200707/21131420.html>.
5. Авторитаризм, синергетика руйнувань і позитивних змін: науково-популярне видання / Є.І. Ходаківський, І.Г. Грабар, Ю.С. Цал-Цалко. – Житомир : Рута, 2007. – 206 с.
6. Smith J. R., Tree Crops: A Permanent Agriculture. – Island Press, 1987.
7. Christian D. L. Creating a Life Together: Practical Tools to Grow Ecovillages and Intentional Communities / D. L. Christian. – Paperback: New Society Publishers, 2003. – 273 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://archive.org/details/fa_Creating_a_Life_Together-Practical_Tools_to_Grow_Ecovillages_and_Intentional_Com.
8. GEN (Global Ecovillage Network) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gen.ecovillage.org>.
9. Gilman R. The Eco-village Challenge. The challenge of developing a community living in balanced harmony – with itself as well as nature – is tough, but attainable / R. Gilman // Context Institute. Catalyzing a graceful transition to the Planetary Era [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.context.org/iclib/ic29/gilman1/>.
10. Plotnikova M. Innovative character of rural territories social potential realization / M. Plotnikova // Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development. – 2014. – № 36. – P. 956–958.
11. Кропивко М.Ф. Кластерний підхід до управління сільським розвитком / М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 55–58.
12. Савицький М.В. Аграрні соціокомплекси в Україні / М.В. Савицький [та ін.]. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2014. – 102 с.

УДК 379.85:63

Романюк І.А.

кандидат економічних наук,

асистент кафедри економіки та маркетингу

*Харківського національного технічного університету
імені Петра Василенка*

СИСТЕМО-СТРУКТУРНІ ДЕФІНІЦІЇ КАТЕГОРІЙ У ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ: УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

У статті поставлено завдання виявлення змістовної сутності, співставлення визначень та застосування у теорії і практичній діяльності основних категорій сільського зеленого туризму та їхнє значення для управління і регулювання його розвитку. Обґрунтовано основні функції, які виконує сільський зелений туризм у формуванні та відтворенні господарства сільської громади та її членів. Узагальнено регіональні чинники, що сприяють розвитку сільського зеленого туризму.

Ключові слова: сільський зелений туризм, дестинації, агрооселі, розвиток, агробізнес, управління, регулювання.

Романюк И.А. СИСТЕМО-СТРУКТУРНЫЕ ДЕФИНИЦИИ КАТЕГОРИЙ В СФЕРЕ СЕЛЬСКОГО ЗЕЛЕННОГО ТУРИЗМА: ОБОБЩЕНИЕ И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ

В статье поставлена задача выявления содержательной сущности, сопоставления определений и применения в теории и практической деятельности основных категорий сельского зеленого туризма и их значение для управления и регулирования его развития. Обоснованы основные функции, которые выполняет сельский зеленый туризм в формировании и воспроизводстве хозяйства сельской общины и ее членов. Обобщены региональные факторы, способствующие развитию сельского зеленого туризма.

Ключевые слова: сельский зеленый туризм, дестинации, агроусадьбы, развитие, агробизнес, управление, регулирование.

Romaniuk I.A. SYSTEMIC-STRUCTURAL DEFINITIONS OF CATEGORIES IN THE SPHERE OF RURAL GREEN TOURISM: A SYNTHESIS AND USE

The article posed the task of identifying meaningful entities, comparison of definitions and applications in theory and practice major categories of rural tourism and their importance for the management and regulation of its development. The basic functions performed by rural green tourism in the formation and reproduction of the economy of the rural community and its members. Generalized regional factors contributing to the development of rural tourism.

Keywords: rural green tourism, destination, property, development, agribusiness, management, regulation.

Постановка проблеми. Процеси соціально-економічних трансформацій, що відбуваються в аграрному секторі економіки України, зумовлюють пошук нових нетрадиційних організаційно-правових форм підприємництва, спрямованих на забезпечення економічного зростання, підвищення рівня життя населення, розвитку сільських територій. Одним із пріоритетних шляхів подолання кризи, що склалася в аграрному секторі, є активізація сільського населення до підприємницької діяльності у невиробничій сфері, у т.ч. сільського зеленого туризму. Його становлення та розвиток як виду діяльності сприяють системному вирішенню організаційно-економічних проблем, пов'язаних із відтворенням трудового потенціалу в аграрній сфері, формуванням нових напрямів виробництва й реалізації сільськогосподарської продукції, підвищенням зайнятості сільського

населення, зростанням доходів та покращенням його життєвого рівня.

Забезпечення відповідних умов щодо стимулювання розвитку підприємництва в системі становлення сільського зеленого туризму передбачає опрацювання нових концептуальних підходів до створення сприятливого ринкового середовища. Це зумовлює необхідність наукового обґрунтування специфіки формування та визначення змісту соціально-економічних категорій та понять, економічних відносин, бізнес-процесів у системі становлення сільського зеленого туризму як організаційної форми підприємницької діяльності, яка сприяє стабілізації аграрного сектора.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку туризму вже кілька десятиліть перебувають у центрі уваги науковців. Найбільший

інтерес у цьому зв'язку становлять праці Л.Г. Агафонові, В.І. Азара, В.Д. Безносюка, М.Б. Біржакова, М.І. Волошина, І.В. Зоріна, В.К. Євдокименка, В.А. Квартальнова, В.Ф. Кифяка, О.О. Любіцевої, В.І. Мацола, Г.А. Папіряна, В.С. Сеніна, І.В. Смаля, Т.Г. Сокол, В.К. Федорченка, А.Д. Чудновського, І.М. Школи та ін. Окремі аспекти сільського зеленого туризму висвітлені у працях Ю. Алексеева, Л. Забуранної, М. Лендела, Липчука, В. Мікловди, М. Пітюлича та інших дослідників. Проте, незважаючи на значущість проведених досліджень, для вітчизняної економічної науки проблема дефініцій основних категорій і понять сільського зеленого туризму є достатньо новою, висвітлюється суперечливо і потребує системного обґрунтування теоретико-прикладних аспектів їх становлення та використання у процесі прийняття управлінських рішень, маркетингових та інших стратегій розвитку.

Метою статті є виявлення змістовної сутності, співставлення визначень та застосування у теорії і практичній діяльності основних категорій сільського зеленого туризму та їх значення для управління й регулювання його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Визначенню поняття «сільський туризм» разом з поняттям «туризм» загалом приділяється багато уваги у різних країнах світу, проте єдиного розуміння цих категорій поки не сформовано. Існують суттєві розбіжності у трактуванні даних понять як серед вітчизняних учених, так і серед зарубіжних. Поняття, які ідентифікуються в зарубіжній економічній літературі, можна поділити за ступенем деталізації в аграрній сфері економіки України.

Проте їм були притаманні стрімкий характер, непослідовність та неузгодженість. Отже, сільський туризм (*rural tourism*) визначається як відпочинково-пізнавальний вид туризму, сконцентрований на сільських територіях. Він передбачає розвиток туристичних маршрутів, місць для відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, інших атракцій, а також центрів з обслуговування туристів з провідниками та екскурсоводами. Також в якості його основної туристичної дестинації розглядається сільська територія.

Як підвид сільського туризму у дослідженнях науковців виділяється агротуризм (*farm tourism*) [1, с. 139]. Це поняття вужче і використовується для означення відпочинку на базі сільського домогосподарства, або окремої ферми, підприємства, агроселі. Він також характеризується соціально-екологічним спрямуванням. Поняття екологічний туризм, природничий туризм та зелений туризм – тотожні, а сільський туризм відповідає багатьом соціально-екологічним пріоритетам гармонійного розвитку села.

Зокрема, йдеться про збереження природничого та культурного середовища, підтримку добробуту сільських жителів, місцевої громади, постачання туристам органічних харчових продуктів з відповідної вимогам сировини. Крім того, названі поняття постійно переплітаються та утворюють нові: екоагротуризм або агроекотуризм. Також сільський туризм в інтерпретації українських науковців і практиків розуміється найчастіше як відпочинок у будинках селян у сільській місцевості [3, с. 181].

Нині, як уже зазначалося, у практиці господарювання відповідно теоретичним засадам функціонування туристичної сфери, оперують поняттями «сільський», «агро», «фермерський», «екотуризм», проте не вказують чітких видових меж та критеріїв детермінації. Відсутня класифікація сільського туризму

за основними видами. Регіональні особливості розглядаються в аспекті відмінності природно-рекреаційних ресурсів, без практичної трансформації означених особливостей у пріоритети розвитку.

Про важливість та необхідність вирішення вказаних проблем свідчить те, що питання розвитку сільського туризму були включені як до «Державної програми розвитку туризму на 2002–2015 рр.», так і до «Національної програми розвитку агропромислового виробництва і соціального відродження села на період до 2015 р.» [4; 5]; організація Всеукраїнської спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму (1996 р.).

Провівши аналіз основних визначень поняття «сільський туризм», ми спробуємо дати власне його тлумачення. Отже, сільський туризм – це вид непрямой сільськогосподарської діяльності, спрямованої на надання послуг розміщення, харчування, дозвілля, відпочинку та оздоровлення населення на сільських територіях, без значного антропогенного впливу на природне середовище. При цьому сільський туризм виконує важливі функції у формуванні та відтворенні господарства сільської громади та її членів – власників особистих, фермерських, домашніх господарств.

Так, економічна функція – залучення грошових коштів на розвиток домогосподарств, інфраструктури, зростання зайнятості та доходів сільського населення. Ця функція є найважливішою серед усіх, тому що є основою створення туристичного продукту сільського туризму. Соціальна функція свідчить про те, що сільський туризм суттєво впливає на зростання зайнятості на селі, збільшення доходів сільських жителів, забезпечує відпочинок з суттєвою економією коштів міським мешканцям. Загалом, вона формує соціальну відповідальність агробізнесу за результати господарювання.

Екологічна – полягає у раціональному споживанні природних ресурсів. Сільський туризм як вид діяльності здійснює м'який вплив на дозвілля, сприяє сталому розвитку сільських територій. Натеper набагато важливіше використовувати ліси та землі для рекреації, ніж для промисловості та сільського господарства, з метою раціонального ресурсокористування.

Сільським туризмом здійснюється також оздоровча функція. Для здоров'я людини набагато важливішим є відпочинок та відновлення сил у звичних кліматичних умовах, тому що не витрачаються додаткові резерви організму на адаптацію до нових умов. Свіже повітря, заняття фізичною діяльністю, органічна їжа та чиста вода ведуть до відтворення фізичних сил та психічної рівноваги.

У процесі здійснення відпочинку на селі туристи знайомляться з культурним життям сільської громади, беруть безпосередню участь у побутово-обрядових подіях, у святах, пізнають народні звичаї та ремесла. У багатьох європейських країнах під час святкування на селі кількість туристів зростає в рази. Такі заходи допомагають боротися з явищем сезонності у зайнятості сільського населення та знаменують визначну культурну функцію сільського туризму. З нею тісно пов'язана патріотично-світоглядна функція, яка свідчить про сприяння вихованню молоді, навчанню поваги до своєї історії, традицій, праці на селі [2].

Разом з тим для розвитку даного виду туризму необхідною перш за все є наявність реалізації зазначених функцій на сільських територіях – тобто компактних територіях з видами діяльності, пов'язаних

із сільськими підприємствами, із землею, природою, традиційним для села способом життя; можливості участі в житті та діяльності місцевого населення; гнучких контактів із сільським населенням; необхідних житлових будівель, споруд, пам'яток природи, історії та культури, що мають пізнавальне та просвітницьке значення.

До регіональних чинників, що сприяють розвитку сільського зеленого туризму, варто віднести такі положення:

1. Регіони України володіють значним, досі ще малоосвоєним, рекреаційним потенціалом, що потребує пошуку альтернативних ефективних стимулів для його раціонального використання у відпочинково-туристичних цілях.

2. Збережена етнокультурна самобутність історичних країв держави (Буковина, Покуття, Закарпаття, Волинь, Поділля, Слобожанщина тощо) виступає ексклюзивною міжнародно-туристичною конкурентною перевагою, що дозволить нашій країні бути серед основних осередків розвитку сільського туризму на Європейському континенті.

3. Розвиток сільського зеленого туризму стимулює мале підприємництво, важливе для відродження традиційного господарського укладу й оздоровлення економіки аграрних районів нашої держави.

4. Поширення в Україні практики організації агорекреаційного сервісу вирішує низку напружених соціальних проблем розвитку сільських депресивних регіонів, зокрема масового безробіття, закордонного заробітчанства, складного соціального клімату тощо.

5. Практика організації для туристів відпочинку на селі сприяє зміні екологічної свідомості сільського населення, тому здатна відігравати важливу роль у збереженні довкілля. Для оцінки сільського туристичного продукту важливими є житло, натуральне харчування, наявність дозвілленої рекреації та відпочинкових атракцій, екологічної безпеки тощо.

Сільський туризм являє собою особливу форму туризму, відмінну від масового туризму або відпочинку, але водночас він увібрав у себе деякі риси загального туризму. Найбільше це проявляється у так званих сільських готелях, тобто сільських будинках, які приймають водночас досить велику кількість туристів і мають досить високий рівень сервісу. Такі готелі за суттю не є агрооселями, але часто вони трактують свою діяльність як сільський зелений туризм або агротуризм (оскільки знаходяться у суто сільській місцевості, хоча і найчастіше з розвинутою інфраструктурою) [6, с. 136].

У сільському туризмі спостерігається цікава тенденція – а саме те, що досить часто відвідувачів агрооселі не цікавить безпосередньо сільська місцевість. Вони приїхали, наприклад, на конференцію або семінар, або хочуть вивчити певні природні утворення у цій місцевості, тобто тут відбуваються інші види туризму, наприклад, бізнес-туризм або пізнаваль-

ний вид туризму. Класичними прикладом є гірськолижний туризм, коли туристи приїжджають заради спорту і лише ночують та харчуються в агрооселях.

Ідентифікація видів сільського туризму має на меті вдосконалення його організації та управління, підвищення ефективності здійснення. Тому доцільно розділити сільський зелений туризм на підвиди, проте у подальшому дослідженні сільського туризму з цією ж метою ми маємо на меті виділити кластери сільського туризму, та основні атракції, які їх формують.

Важливим питанням розвитку сільського зеленого туризму стає те, наскільки можна розвивати тут цей вид туризму паралельно з іншими видами туризму, щоб не знищити і не «затерти» його основні конкурентні переваги – тобто сільську місцевість і природу, які і притягують туристів. У сільському туризмі загалом діють майже такі самі правила прийому і обслуговування кожного туриста, як і у масовому туризмі, особливо у сфері надання певних послуг та психології відносин.

Висновки. Приймаючи до уваги складне економічне становище у сільських регіонах країни, зростаючу соціалізацію внутрішнього туризму, Уряд України намагається здійснити певні кроки щодо прийняття низки державних програм та нормативних актів, спрямованих на отримання додаткових доходів та розвитку малого підприємництва у сферах діяльності, не пов'язаних з сільськогосподарським виробництвом. Правове регулювання діяльності на ринку сільського туризму підпадає під юрисдикцію двох відомств: Міністерства аграрної політики та продовольства України та Державної туристичної адміністрації України (ДТАУ). Тому документи, які були прийняті ними або за їх сприяння за останні два роки, вже створили певне нормативне поле щодо ведення діяльності з надання послуг сільського туризму.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Биркович В.І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України. Стратегічні пріоритети / В.І. Биркович // Науково-аналітичний щоквартальний збірник. – 2008. – № 1(6). – С. 138-143.
2. Гловацька В.В. Особливості розвитку сільського зеленого туризму як підприємницької діяльності / В.В. Гловацька // Інноваційна економіка. – 2010. – № 16.
3. Дарчук В.Г. Аналіз розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні / В.Г. Дарчук // Економіка Криму. – 2013. – Вип. 1. – С. 179-184.
4. Закон України «Про сільський зелений туризм» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://derazhnia-rda.gov.ua/docum/2012/zakon_ukrajini_pro_silskij_turizum.pdf.
5. Закон України «Про туризм» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z950324.html.
6. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : [монографія] / Т.І. Ткаченко. – К. : Київський національний торговельно-економічний університет, 2006. – 537 с.